
ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

УДК 368(477)

В. В. Виговська, к.е.н, доцент**СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ**

Анотація. У статті проведено комплексне дослідження сучасного стану страхового ринку України, обґрунтовано необхідність вирішення проблем його розвитку, визначені подальші перспективи його функціонування та запропоновані напрямки підвищення ефективності страхової діяльності.

Ключові слова: страхування, страховий ринок, страхові компанії, страхові премії, страхові виплати, капітал, активи.

В. В. Выговская, к.э.н, доцент**СОВРЕМЕННЫЕ РЕАЛИИ И ДЕТЕРМИНАНТЫ
РАЗВИТИЯ СТРАХОВОГО РЫНКА УКРАИНЫ**

Аннотация. В статье проведено комплексное исследование современного состояния страхового рынка Украины, обоснована необходимость решения проблем его развития, определены дальнейшие перспективы его функционирования и предложены направления повышения эффективности страховой деятельности.

Ключевые слова: страхования, страховой рынок, страховые компании, страховые премии, страховые выплаты, капитал, активы.

V. V. Vygovska, candidate of economic sciences, associate professor**MODERN REALITIES AND DETERMINANTS OF DEVELOPMENT
OF INSURANCE MARKET OF UKRAINE**

Abstract. The article provides a comprehensive investigation of the current state of the insurance market of Ukraine, the necessity of solving the problems of its development is grounded, the further prospects of its functioning are defined and the directions of increase the efficiency of insurance activity are proposed.

Keywords: insurance, insurance market, insurance companies, insurance premiums, insurance payments, capital, assets.

Постановка проблеми. Становлення України як самостійної демократичної держави зумовило створення та розвиток страхового ринку, який є важливою складовою фінансової системи, від рівня розвитку якого залежить зростання економіки та вирішення низки економічних та соціальних проблем. Виявлення змін у тенденціях розвитку страхового ринку України дає можливість прогнозувати його стан в майбутньому та впливати на негативні процеси, що відбуваються в цьому сегменті економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичне підґрунтя сучасних наукових уявлень про розвиток страхового ринку та його роль в економіці країни закладено працями відомих вітчизняних вчених: В. Базилевича [2], О. Гаманкової [4], О. Залєтова [5], О. Козьменко [6], Н. Ткаченко [8] та інших. Проте, при всій необхідності, важливості та різноманітності досліджень з даної проблематики, слід зазначити, що сучасні реалії вітчизняної економіки та нестабільність її розвитку вимагають постійного оновлення емпіричного матеріалу.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану страхового ринку України, виявлення проблемних аспектів його функціонування та визначення цільових орієнтирів подальшого розвитку цього сегменту фінансового ринку.

Основні результати дослідження. Створення ефективно функціонуючого страхового ринку сприяє захисту майнових прав та інтересів окремих громадян, підприємців і підприємств, підт-

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

риманню соціальної стабільності у суспільстві й економічної безпеки держави. Страховий ринок представляє собою складну систему, що складається з різних ланок, які забезпечують зв'язок між страховиком і страхувальником, інфраструктурою ринку. Страховий ринок можна розглядати через: форму організації грошових відносин по створенню та розподілу страхового фонду для забезпечення страхового захисту суспільства; сукупність страхових організацій, що здійснюють процес страхування [7].

Аналіз стану страхового ринку України за 2006-2013 роки показав, що станом на 31.12.2013 кількість страхових компаній становила 407 од., у тому числі СК "life" - 62 компанії, СК "non-life" – 345 компаній (табл. 1). Найбільша кількість компаній займається такими видами страхування, як страхування майна, від нещасних випадків, вантажів та багажу, наземного транспорту, від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ, відповідальності перед третіми особами, фінансових ризиків. Це свідчить, що на українському страховому ринку створюється конкурентне середовище і формуються основні елементи організаційної структури.

Таблиця 1

Динаміка кількості страховиків в Україні в 2006-2013 роках, одиниць

Показники	Роки								Темп росту, %, 2013 р./ 2006 р.
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Всього страхових компаній, у тому числі:	411	447	469	450	456	442	414	407	99,0
-з ризикового страхування	356	382	396	378	389	378	352	345	96,9
-зі страхування життя	55	65	73	72	67	64	62	62	112,7
Страхові компанії з іноземним капіталом	66	78	82	68	90	116	112	94	142,4
Питома вага страхових компаній з іноземним капіталом, (%)	16,0	15,7	17,0	17,0	19,7	26,2	27,0	23,1	144,3

Джерело: Офіційний сайт Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України.

При цьому слід зазначити, що незважаючи на велику кількість компаній, основну частку валових премій акумулюють 50 СК загального страхування (77,5 %) та 10 СК зі страхування життя (90,9 %) (табл.2). Така тенденція була характерною для страхового ринку України на протязі всього періоду дослідження.

Таблиця 2

Концентрація страхового ринку за 2013 рік

Перші (Тор)	страхування "Life"		страхування "non-Life"		
	Надходження премій (млн грн)	Частка на ринку, %	Надходження премій (млн грн)	Частка на ринку, %	Кількість СК, які більше 50% страхових премій отримали від перестраховальників
Тор 3	1279,3	51,7	3 539,8	13,5	1
Тор 10	2 252,1	90,9	8 030,9	30,7	2
Тор 20	2 434,1	98,3	13 167,1	50,3	5
Тор 50	2 476,7	100	20 292,2	77,5	7
Тор 100	х	х	24 128,5	92,1	12
Тор 200	х	х	25 984,9	99,2	17
Всього по ринку	2 476,7	100,0	26 185,2	100,0	24

Джерело: Офіційний сайт Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

Вітчизняний страховий ринок є надзвичайно привабливим для іноземних компаній, оскільки має високий потенціал розвитку, а отже і перспективи росту доходів. Станом на 31.12.2013р. кількість компаній з іноземними інвестиціями становила 94, з них 11 компаній із 100 % іноземним капіталом.

Частка іноземного капіталу в статутних капіталах страховиків у розрізі країн його походження в останні роки залишається без змін. Іноземний капітал на страховому ринку України представлений 30 країнами. Найбільшу частку в загальній сумі іноземного капіталу становить капітал Великобританії та Північної Ірландії (18,4%), США (12,8%), Польщі (11,3%), Кіпру (10,5%), Нідерландів (9,9%), Росії (9,8%), Австрії (8,0%) [3]. В Україні вже працюють Allianz, Generali, AXA, PPF, Wiener Stadtische, UNIQA, Vienna Insurance Group, Fortis, ТуранАлем, «Росгосстрах». У роздрібному сегменті ризикового страхування лідерами є українська СК "Оранта" та італійська Джeneralі Гарант. Вибитися в десятку лідерів намагаються Allianz, ПРОВІДНА (група "Росгосстрах") і Княжа (Vienna Insurance Group). У сегменті страхування життя пальму першості ділять Alіco AIG Life (США), вітчизняна група «ТАС» і Джeneralі гарант страхування життя з італійськими інвестиціями.

Основними показниками, що характеризують загальний розвиток страхового ринку, є: сукупні обсяги премій та виплат; розміри статутних капіталів та активів, страхових резервів; частка страхування у ВВП країни; рівень виплат, частка ризиків, що передаються в перестраховання, та ступінь присутності іноземного капіталу. На протязі 2006-2013 рр. на вітчизняному страховому ринку не відбувалося суттєвих змін основних показників діяльності. Дані табл. 3 свідчать, що страховий ринок України характеризується макроекономічним відновленням після фінансової кризи 2008 року та розвивається досить стабільно. На користь даної тези свідчить зростання обсягів валових страхових премій і страхових відшкодувань протягом 2006-2013 рр. При цьому слід звернути увагу на суттєве зниження рівня чистих виплат страхових відшкодувань, що свідчить про досить недостатній рівень розвитку страхового ринку. Рівень страхових виплат (відношення суми страхових виплат до суми страхових платежів) неухильно зменшується. У 2013 році він становив 16,2 % (для порівняння, рівень страхових виплат у 2009 році – 33,0%), що свідчить про розвиток негативних тенденцій на національному страховому ринку, оскільки у світовій практиці ситуація на страховому ринку вважається незадовільною, якщо рівень виплат нижчий ніж 70%.

Низький рівень страхових виплат негативно впливає на імідж вітчизняних страхових компаній та страхового ринку загалом, адже посилює недовіру з боку страхувальників. Причинами низького рівня страхових виплат в Україні є: непоінформованість власників полісів щодо своїх прав; необґрунтоване завищення страховими компаніями розмірів страхових тарифів; відмова страховиків розробляти й виводити на ринок нові продукти, які мають досить високий ступінь ризику порівняно з вже наявними; низький розвиток класичного страхування; невиконання окремими страховиками взятих зобов'язань перед страхувальниками [1].

Важливою складовою моніторингу страхового ринку є оцінка результатів інвестиційної діяльності страхових компаній. На основі даних табл. 4 можна зробити висновок про кількісне зростання джерел формування інвестиційного потенціалу страховиків. Проте, інвестиційна діяльність вітчизняних страхових компаній носить консервативний характер, що обумовлено специфікою їхньої діяльності, а саме, необхідністю виконання первинної функції страхування – відшкодування збитку у разі настання випадкових подій та підтримки певного рівня ліквідності вкладень. Основними напрямками розміщення активів протягом всього періоду дослідження залишаються банківські депозити та інвестиції у цінні папери. Слід звернути увагу на той факт, що страховики майже не інвестують у реальний сектор економіки України. А отже, незважаючи на тісний взаємозв'язок, інвестиційна функція страхування залишається «вторинною» по відношенню до страхової.

Ситуація на страховому ринку ускладнена низкою проблем, без вирішення яких неможливо очікувати підвищення ефективності його розвитку, зокрема таких як: недосконалість нормативно-правової бази у сфері страхування; зниження якості виконання зобов'язань страховиками за договорами страхування перед страхувальниками; монополізація страхового ринку; обмеженість

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

Таблиця 3

Основні показники діяльності страхового ринку України та його динаміка

	2006 рік	2007 рік	2008 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік	Темпи росту 2013/2006 %
Кількість договорів страхування, укладених протягом звітного періоду, тис. одиниць									
Кількість договорів, крім договорів з обов'язкового страхування від нещасних випадків на транспорті, у т. ч.:	16931,4	20179,9	22828,7	22 343,2	26 340,5	30 224,5	35204,8	87328,5	515,8
- зі страхувальниками-фізичними особами	13686,7	16447,3	18685,5	19 187	23 135,8	26 418,7	29782,3	80345,0	587,0
Кількість договорів з обов'язкового особистого страхування від нещасних випадків на транспорті	537647,4	579587,0	653168,8	552 629,0	592 771,5	587 768,0	142952,0	97952,0	18,2
Страхова діяльність, млн грн									
Валові страхові премії, у тому числі:	13829,9	18008,2	24008,6	20 442,1	23 081,7	22 693,5	21508,2	28661,9	207,2
Валові страхові виплати, у тому числі:	2599,6	4213	7050,7	6 737,2	6 104,6	4 864,0	5151,0	4651,8	178,9
Рівень валових виплат, %	18,8	23,4	29,4	33,0%	26,4%	21,4%	23,9	16,2	86,2
Чисті страхові премії	8769,4	12353,8	15981,8	12 658,0	13 327,7	17 970,0	20277,5	21551,4	245,8
Чисті страхові виплати	2326,2	3884	6546,1	6 056,4	5 885,7	4 699,2	4970,0	4566,6	196,3
Рівень чистих виплат, %	26,5	31,4	41	47,8%	44,2%	26,2%	24,5	21,2	80,0
Перестраховання, млн грн									
Сплачено на перестраховання, у тому числі:	5621,7	6423,9	9064,6	8 888,4	10 745,2	5 906,2	2522,8	8744,8	155,6
- перестраховикам-резидентам	5060,6	5654,4	8026,8	7 784,1	9 753,9	4 723,5	1230,8	7110,4	140,5
- перестраховикам-нерезидентам	561,1	769,5	1037,8	1 104,3	991,3	1 182,7	1292,0	1634,4	291,3
Виплати, компенсовані перестраховиками, у т. ч.:	396,3	654,7	926,5	967,9	508,6	731,6	537,8	486,7	122,8
- перестраховиками-резидентами	273,4	329	504,7	680,8	219,0	164,8	151,1	85,2	31,2
- перестраховиками-нерезидентами	122,8	325,7	421,9	287,1	289,6	566,8	356,7	401,5	327,0
Отримані страхові премії від перестраховальників-нерезидентів	21,5	112,2	317,5	242,1	192,3	429,1	275,4	324,0	1507,0
Виплати, компенсовані перестраховальникам-нерезидентам	13,5	504,1	1055,6	1 050,4	1 837,1	578,0	15,9	27,4	203,0
Страхові резерви, млн. грн.									
Обсяг сформованих страхових резервів	6014,1	8423,3	10904,1	10 141,3	11 371,8	11 179,3	12577,6	14435,7	240,0
- резерви зі страхування життя	608,3	991,3	1609,0	1 789,2	2 185,2	2 663,8	3222,6	3845,8	632,2
- технічні резерви	5405,8	7432,0	9295,1	8 352,1	9 186,6	8 515,5	9355,0	10589,9	195,9
Активи страховиків та статутний капітал, млн грн									
Загальні активи страховиків (згідно з формою 1 (П(С)БО))	23995	32213	41930,5	41 970,1	45 234,6	48 122,7	56224,7	66387	276,7
Активи, визначені ст. 31 Закону України «Про страхування» для представлення коштів страхових резервів	17488,2	19330,3	23904,9	23 690,9	27 695,0	28 642,4	48831,5	37914,0	216,8
Обсяг сплачених статутних капіталів	8391,2	10633,6	10633,6	14 876,0	14 429,2	14 091,8	14579,0	15232,5	181,5

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

Таблиця 4

Склад та структура активів страхових компаній України у 2006-2013 рр.

Категорія активів, визначених статтею 31 Закону України «Про страхування», для представлення страхових резервів	2006 рік		2008 рік		2009 рік		2010 рік		2011 рік		2012 рік		2013 рік	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
Загальні активи по балансу	23995	X	41930,5	X	41970,1	X	45 234,6	X	48 122,7	X	56224,7	X	66387,5	X
Активи, визначені ст.31 Закону України «Про страхування», у т.ч.	17488,2	100	23905,6	100,0	23690,8	100,0	27 695,0	100,0	28 642,4	100,0	48 831,5	100,0	37 914,0	100,0
1) грошові кошти на поточних рахунках у тому числі 1.1) в іноземній валюті	773,6	4,4	1926,1	8,1	1526,8	6,4	1 770,2	6,4	2 073,1	7,2	1 889,3	3,9	2 184,7	5,8
2) банківські вклади (депозити)	5453,7	31,2	6963,7	29,1	5926,4	25,0	6 464,6	23,3	7 819,1	27,3	8 746,1	17,9	9 296,4	24,5
3) банківські метали	304,6	1,7	1840,1	7,7	1707,9	7,2	1 819,2	6,6	1 858,5	6,5	1 671,0	3,4	1 196,8	3,2
4) нерухоме майно	41,1	0,2	150,9	0,6	105,3	0,4	79,3	0,3	70,5	0,2	70,9	0,1	25,2	0,1
5) акції	794,6	4,5	1877,8	7,9	1997,8	8,4	2 182,6	7,9	2 054,0	7,2	2 133,3	4,4	1 965,3	5,2
6) облігації	7626,1	43,6	8177,0	34,2	9521,8	40,2	10 905,8	39,4	12 529,0	43,7	29 865,2	61,2	17 834,3	47,0
7) іпотечні сертифікати	363,5	2,1	825,8	3,5	556,5	2,3	652,7	2,4	780,3	2,7	1 467,0	3,0	755,6	2,0
8) державні цінні папери	40,3	0,2	21,2	0,1	20,7	0,1	66,7	0,2	95,9	0,3	127,3	0,3	388,8	1,0
9) права вимоги до перестраховиків	183,4	1,0	387,8	1,6	869,5	3,7	1 523,4	5,5	1 447,5	5,1	2 609,9	5,3	2 355,4	6,2
9.1) до перестраховиків - нерезидентів	2163,9	12,4	3498,9	14,6	3067,7	12,9	3 940,1	14,2	1 647,3	5,8	1 905,4	3,9	3 038,5	8,0
10) інвестиції в економіку України	285,2	1,6	627,6	2,6	648,7	2,7	870,2	3,1	791,1	2,8	1 406,2	2,9	1 471,9	3,9
11) кредити страховальникам-громадянам	32,1	0,2	63,4	0,3	78,4	0,3	86,1	0,3	77,6	0,3	66,0	0,1	52,1	0,1
12) довгострокові кредити для житлового будівництва	0,0	0,0	0,8	0,0	5,1	0,02	5,0	0,02	4,6	0,02	4,6	0,01	4,6	0,01
13) готівка в касі	2,2	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,2	0,0	0,1	0,0002	0,1	0,0001
Джерело: Офіційний сайт Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України.	13,6	0,1	11,4	0,05	13,8	0,1	18,3	0,1	43,2	0,2	14,5	0,03	13,1	0,03

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

пропозицій страхових послуг, орієнтованих на різні категорії споживачів; низька платоспроможність потенційних клієнтів страхових компаній; низький рівень захисту інтересів страхувальників; відсутність якісного прогнозування та планування; високі інфляційні очікування; обмеженість можливостей для інвестування страхових резервів тощо.

Окреслені проблеми страхового ринку України дозволяють визначити основні напрями та перспективи його розвитку, серед яких такі:

- вдосконалення нормативно-правової бази в напрямку приведення до європейських стандартів;
- створення сприятливих умов для акумуляції страховиками довгострокових інвестиційних ресурсів;
- впровадження податкових пільг та стимулів для розвитку особистого страхування, довгострокового страхування життя;
- вдосконалення організаційної структури ринку та створення передумов для тісної співпраці страхових організацій з фінансовими, кредитними, інвестиційними, інноваційними інститутами та іншими організаціями в рамках економічних відносин;
- лібералізація інвестування коштів страхових резервів по довгостроковому страхуванню життя;
- підвищення вимог до фінансової стійкості страхових компаній та вдосконалення системи контролю за їх дотриманням;
- розвиток фінансового перестраховування як форми взаємодії страхового та фондового капіталів;
- надання державних гарантій на розміщення довгострокових страхових резервів;
- впровадження освітніх програм з метою підвищення страхової культури населення;
- створення фондів страхових гарантій.

Реалізація системи заходів в запропонованих напрямках розвитку страхового ринку України дозволить покращити його якість та забезпечити стійкий розвиток української економіки.

Висновки. Підсумовуючи результати дослідження зазначимо, що нинішній рівень розвитку страхування є неприпустимо низьким для ринкових умов господарювання: триває тенденція щодо концентрації страхового капіталу й поділу ринку страхових послуг, також вітчизняні страхові компанії характеризуються низькою фінансовою місткістю. Вирішення виявлених проблем розвитку страхового ринку створить сприятливе підґрунтя для ринкової трансформації та стабільного розвитку національної економіки, сприятиме інтеграції України до світових страхових ринків.

Література

1. Аржевітин С. М. Чому і як слід реформувати систему гарантування вкладів / С. М. Аржевітин // Вісник НБУ. – 2010. – № 11. – С. 3-7.
2. Базилевич В. Д. Страхова справа : навчальний посібник / В. Д. Базилевич, К. Базилевич. – [вид. 3-тє, перер. і доп.]. - К. : Знання, 2003. – 250 с.
3. Балук Н. Р. Визначення впливу комунікаційних засобів на поведінку споживачів страхових послуг Західного регіону / Н. Р. Балук // Регіональна економіка. - 2011. - №2. - С. 151-156.
4. Гаманкова О. О. Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика: монографія / Гаманкова О. О. – К. : КНЕУ, 2009. – 283 с.
5. Залетов О. М. Страхування: Навчальний посібник / О. М. Залетов. - К. : BeeZone, 2003. – 304 с.
6. Козьменко О. В. Нові вектори розвитку страхового ринку України : монографія / О. В. Козьменко, С. М. Козьменко, Т. А. Васильєва ; керівник авт. проекту д. е. н., проф. О. В. Козьменко. - Суми : Університетська книга, 2012. - 316 с.
7. Стойко О. Я. Фінанси: навч. посіб. / О. Я. Стойко, Д. І. Дема; за ред. О. Я. Стойка. – К. : Алерта, 2014. – 432 с.
8. Ткаченко Н. В. Інвестиційна діяльність страхових компаній : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / Н. В. Ткаченко; НАН України. Ін-т екон. прогнозування. - К., 2004. - 20 с.
9. Офіційний сайт Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua/742.html>.

References

1. Arzhevitin, S. M. (2010). Chomu i yak slid reformuvaty systemu harantuvannia vkladiv [Why and how should be the system of Deposit Guarantee reformed]. *Visnyk NBU - Bulletin of the National Bank of Ukraine*, 11, 3-7 [in Ukrainian].

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

---

2. Bazylevych, V. D., & Bazylevych, K. (2003). *Strakhova sprava: navchalnyi posibnyk [Insurance business: a tutorial]*. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
3. Baluk, N. R. (2011). Vyznachennia vplyvu komunikatsiinykh zasobiv na povedinku spozhyvachiv strakhovykh posluh Zakhidnoho rehionu [Determination of the impact of communication tools on the behavior of consumers of insurance services of Western Region]. *Rehionalna ekonomika – Regional economics*, 2, 151-156 [in Ukrainian].
4. Hamankova, O. O. (2009). Rynok strakhovykh posluh Ukrainy: teoriia, metodolohiia, praktyka: monohrafiia [Insurance industry in Ukraine: theory, methodology, practice: a monograph]. Kyiv: KNEU [in Ukrainian].
5. Zaliyev, O. M. (2003). *Strakhuvannia: Navchalnyi posibnyk [Insurance: tutorial]*. Kyiv: BeeZone [in Ukrainian].
6. Kozmenko, O. V., Kozmenko, S. M., & Vasylieva, T. A. (2012). Novi vektory rozvytku strakhovoho rynku Ukrainy: monohrafiia [New vectors of development the insurance market of Ukraine: Monograph]. Sumy: Universytetska knyha [in Ukrainian].
7. Stoiko, O. Ya., (Ed.), Dema, D. I. (2014). *Finansy: navch. posib. [Finance: tutorial]*. Kyiv: Alerta [in Ukrainian].
8. Tkachenko, N. V. (2004). Investytsiina diialnist strakhovykh kompanii [Investment activity of insurance companies]. (Candidate of sciences dissertation thesis). Kyiv [in Ukrainian].
9. Ofitsiinyi sait Natsionalnoi komisii z rehuliuвання ryнкiv finansovykh posluh Ukrainy [The official site of the National Commission for Regulation of Financial Services of Ukraine]. (n.d.). www.dfp.gov.ua Retrieved from <http://www.dfp.gov.ua/742.html> [in Ukrainian].

Надійшла 8.12.2014